

L'educació com a consens o com a conflicte: el camí envers l'èxit o envers el fracàs educatiu i social

Martí X. March Cerdà

RESUM

En aquest article es fa una anàlisi, mitjançant diversos indicadors, del sistema educatiu de les Illes Balears i el seu paper en la integració d'aquesta comunitat en la societat del coneixement; se'n posen de manifest les dificultats, els problemes i les contradiccions. Així mateix, es fa una anàlisi profunda de la realitat universitària de les Illes Balears en el marc del procés de convergència universitària europea, mitjançant una sèrie d'indicadors que ens donen una visió prou interessant sobre les perspectives de l'educació de les Illes Balears. Finalment, s'aborden, per una part, la problemàtica de l'elecció de centre per part dels pares i, per altra part, els diversos elements per configurar un pacte educatiu que vagi a la rel dels problemes i que articuli les accions adequades per resoldre els problemes més significatiu de l'educació a la nostra comunitat.

RESUMEN

En este artículo se hace un análisis, a través de varios indicadores, del sistema educativo de las Islas Baleares y su papel en la integración de esta Comunitat en la sociedad del conocimiento, poniendo de manifiesto sus dificultades, sus problemas y sus contradicciones. Asimismo se hace un análisis profundo sobre la realidad universitaria de las Islas Baleares en el marco del proceso de convergencia universitaria europea, a través de una serie de indicadores que nos dan una visión lo suficiente interesante sobre las perspectivas de la educación balear. Finalmente se aborda, por una parte, la problemática de la elección de centro por parte de los padres y, por otra parte, los diversos elementos para configurar un pacto educativo que vaya a la raíz de los problemas y que articule las acciones adecuadas para resolver los problemas más significativos de la educación en nuestra comunidad.

I. EDUCACIÓ I LA SOCIETAT DEL CONEIXEMENT A LES ILLES BALEARS: UNA REALITAT CONTRADICTÒRIA I INVIABLE?

No és la primera vegada que ens referim a la relació entre la societat del coneixement i l'educació a les Illes Balears. Es tracta d'una reflexió necessària, ja que una de les incògnites que volem posar de manifest és si realment les Illes Balears estan en disposició de participar plenament de la societat del coneixement, si realment la política educativa que es duu a terme a les Illes Balears és, en aquest sentit, l'adequada, si els empresaris de les Illes Balears aposten pel coneixement i la innovació, si la classe política pren les mesures adequades per aconseguir aquesta societat del coneixement... Efectivament, una de les característiques del nostre temps, tant des d'una perspectiva econòmica com des d'una perspectiva social, és, sense cap dubte, la importància de l'educació, de la formació i la transferència de coneixement a la societat i al teixit productiu, de la investigació per tal de possibilitar el desenvolupament integral de la nostra societat. Les Illes Balears, malgrat el seu desenvolupament econòmic i social –que començà amb el turisme durant la dècada dels anys seixanta–, no s'han caracteritzat, en general, per la seva aposta per l'educació, per la formació, per la investigació o per la innovació. I tot això, malgrat que sigui evident que el futur de la societat del segle XXI passa per l'educació, per invertir en capital humà, per creure en la formació, per produir coneixements.

Tanmateix, aquesta despreocupació per aquestes qüestions, que són fonamentals per a la integració de les Illes Balears dins la societat del coneixement està, des de final de la dècada dels anys

noranta, en procés de canvi, a causa no solament de les polítiques posades en marxa per part de l'Administració autonòmica, sinó també per la progressiva conscienciació de la societat i de la classe empresarial de la importància d'aquesta qüestió per al futur de la societat de les Illes Balears. Així, en aquest context de millora de l'educació a les Illes Balears que s'ha produït en aquests darrers anys, hem d'assenyalar l'increment del nivell educatiu, l'augment del nombre de places, del nombre de professors, del nombre de serveis educatius, del finançament educatiu, de la democratització de l'ensenyament, de la millora de la qualitat educativa o de la progressiva, encara que lenta, equitat educativa. Però aquesta millora no pot fer oblidar els importants i significatius problemes que presenta el nostre sistema educatiu: insuficiència de recursos econòmics, insuficiència de places educatives, important percentatge de fracàs escolar i d'abandonament escolar, resultats escolars insatisfactoris, desigual escolarització entre l'escola pública i l'escola privada concertada dels estudiants immigrants, problemes de massificació, insuficient digitalització de les nostres escoles, autonomia escolar insuficient, manca de professionalització de la direcció educativa, poca participació dels pares als centres educatius...

De tota manera, l'actual crisi econòmica, amb totes les seves conseqüències, no solament no contribuirà a la resolució dels problemes plantejats, sinó que té el perill d'agreujar-los, fet que implicaria un retrocés d'anys que no solament pot contribuir a una desmoralització de la comunitat educativa, dels estudiants, de les famílies, etc., sinó que fonamentalment pot suposar una passa enrere en aquest procés d'integració de les Illes Balears dins la societat del coneixement, amb tot el que aquest fet implica. Per tant, la situació del nostre sistema educatiu i l'actual crisi econòmica són una amenaça per a l'educació balear, però poden tenir importants conseqüències des de la perspectiva de la prosperitat econòmica i social, de la dualització social, per la baixada del nivell o de la qualitat educativa, etc.

Tot això implica afirmar que el sistema educatiu de les Illes Balears es troba en una cruïlla amb vista al futur i als nous reptes socials, educatius, econòmics, culturals i tecnològics, però la pregunta que, finalment, ens podem formular és, en aquest sentit, la següent: a la llum de l'anàlisi realitzada: es troba l'educació de les Illes Balears en un procés positiu en el camí d'integrar les Illes Balears dins la societat del coneixement, dins la política de qualitat, dins l'economia de la innovació, dins la política de recerca i desenvolupament...? La resposta està plena de llums i ombres.

D'acord amb el plantejament inicial, cal analitzar la situació del sistema educatiu de les Illes Balears com a element fonamental des de la perspectiva de la construcció de la societat del coneixement i de poder posar en marxa una política educativa que possibiliti la millora del nivell educatiu, l'assoliment de la qualitat educativa i la superació dels processos d'exclusió escolar i social. Les relacions entre la societat del coneixement i l'estructura i la realitat educativa de les Illes Balears cal que siguin analitzades des de la complexitat. Efectivament, es tracta d'un tema complex que és important abordar si hom té en compte no solament la importància de l'educació en el món actual, sinó el que diuen els estudis econòmics recents de les Illes Balears sobre la problemàtica de la productivitat i de la competitivitat, els problemes de les empreses en relació amb la política de R+D+I, la importància de la construcció en el model de creixement de les Illes Balears o les reflexions sobre la necessitat de canviar determinats aspectes del model turístic de les Illes Balears. En el context plantejat, i en relació amb les qüestions objecte de reflexió, la pregunta que ens

podem formular és si l'educació de les Illes Balears és un factor positiu en el procés d'integrar les Illes dins la societat del coneixement, dins l'economia de la innovació i del coneixement, dins la política de recerca i desenvolupament. Tot i que es tracta d'un tema que té moltes perspectives, plantejarem una sèrie de reflexions a l'entorn de l'esmentada pregunta.

En primer lloc, cal posar de manifest que, tot i que històricament l'educació no ha estat a les Illes Balears un factor de desenvolupament econòmic i social, la realitat és que el nivell educatiu de les Illes Balears s'ha incrementat, ha augmentat, malgrat que no ho ha fet en la velocitat necessària, ni de manera equitativa ni en la qualitat requerida. Així, hom pot afirmar que, si el *boom* turístic va ésser possible –amb tots els seus impactes econòmics, socials, culturals o educatius–, aquest desenvolupament es va realitzar dins un context en què l'escola, la formació, el nivell educatiu o la qualificació de la mà d'obra eren prou baixos i poc importants. El desenvolupament de la nostra economia es va fonamentar sobre altres factors que poc tenien a veure amb l'existència d'unes condicions formatives adequades. Però el segle XXI, els canvis dins la nostra economia, la necessitat de canviar aspectes del model turístic, la necessària introducció de la innovació dins les empreses, la millora de la productivitat econòmica, etc., implicarà un nou context educatiu, una aposta real per l'educació. Aquest nou context educatiu ha de millorar la situació actual del sistema educatiu balear, malgrat els avenços en la generalització de l'educació i en la millora de la seva qualitat a les Illes Balears. Un treball realitzat per L. Ballester sobre aquesta qüestió posa de manifest que, malgrat tots els problemes, les dicotomies educatives i socials, les contradiccions existents, és evident que el nivell educatiu de les Illes Balears, en els darrers trenta anys, ha millorat de manera significativa en l'extensió de l'educació, en la millora de la qualitat, en l'increment d'estudiants universitaris, en la demanda d'educació permanent, etc. És a dir, tot i la necessitat de superar els problemes que tenim, la societat de les Illes Balears es troba en una situació més bona per poder afrontar els reptes de la societat del coneixement.

En segon lloc, cal fer referència a una qüestió que pot tenir efectes negatius en aquest procés de construir una societat més preparada per afrontar els reptes de la innovació, de les noves tecnologies o del coneixement mateix. Ens referim, per una part, al fracàs escolar i, per altra part, a l'abandonament del sistema educatiu per part de joves sense tenir la qualificació adient. En aquest sentit, cal tenir en compte els resultats de diversos anys que PISA ens mostra, el percentatge de fracàs escolar que arriba, en general, a més d'un 30%. Així, en aquest aspecte, cal assenyalar que el fracàs escolar a les Illes Balears –igual que les altres variables educatives– s'explica, en part, en funció del model econòmic imperant a la nostra comunitat; de la poca importància que ha tingut l'educació i la formació en el desenvolupament econòmic, social i individual; del retard de les Illes Balears en el procés d'institucionalització d'un sistema educatiu modern, generalitzat i equitatiu; de la importància i els efectes educatius que han tingut a les Illes Balears els moviments migratoris; dels problemes de finançament de l'educació a la comunitat autònoma; de la desigual escolarització entre escola pública i escola privada en relació amb les diferents problemàtiques socioeducatives; de la manca d'un professorat estable i preparat per poder afrontar els nous reptes educatius; dels valors existents dins la nostra societat en relació amb la formació; de la poca implicació de determinades famílies en l'educació dels seus fills; de la poca motivació de grups d'estudiants envers els seus estudis, etc. En qualsevol cas, el fracàs escolar no solament es manifesta en un rendiment escolar inadequat, sinó també en l'abandonament dels estudis abans d'acabar l'ensenyament obligatori o

quan s'acaben els estudis sense obtenir el certificat corresponent, o a les dificultats per entrar dins el mercat de treball perquè els estudiants no tenen les competències i els coneixements necessaris per dur a terme un treball específic. A les Illes Balears, aquests problemes són importants i significatius i poden ésser un element negatiu tant des de la perspectiva de la incorporació a la societat del coneixement, com des de la perspectiva de la construcció d'una societat dualitzada i amb persones excloses socialment i escolarment; dues situacions que no afavoreixen la modernització de la societat de les Illes Balears.

En tercer lloc, cal posar de manifest que, si bé cal constatar un creixement del nombre d'estudiants dels nivells obligatoris –la qual cosa és una de les característiques que defineixen de manera clara el sistema educatiu de les Illes Balears en relació amb altres comunitats autònomes en què el decreixement educatiu és un fet–, en els nivells postobligatoris –batxillerat, formació professional, ensenyament superior i Universitat– la xifra és de les més baixes d'Espanya. Es tracta, doncs, d'una contradicció important que pot tenir a llarg termini importants conseqüències per al desenvolupament econòmic i tecnològic i per a la cohesió social de les Illes Balears. Dos estudis donats a conèixer darrerament¹ han posat de manifest aquesta contradicció del sistema educatiu de les Illes Balears, en relació amb les taxes d'escolarització dels nivells postobligatoris. Així, per exemple, el treball del Dr. Calero posa de manifest que els joves que resideixen a les comunitats autònomes de l'arc mediterrani –en concret, les Illes Balears, Catalunya, la Comunitat Valenciana i Múrcia– tenen una probabilitat molt elevada d'interrompre els seus estudis i incorporar-se de manera prematura al mercat de treball. Aquest fet implica una debilitat de l'accés a l'educació secundària postobligatòria per a aquestes comunitats autònomes. Fins i tot, aquest mateix autor considera que les Illes Balears no solament presenten aquesta debilitat a causa de les característiques del dinamisme del mercat de treball, sinó perquè les Illes Balears, juntament amb les Illes Canàries, Extremadura o Andalusia, són una comunitat autònoma on el desenvolupament de l'escola de masses és més recent. Per tant, les Illes Balears presenten, d'acord amb aquest autor, una doble debilitat per tal d'explicar la baixa taxa d'estudiants a l'educació postobligatòria: el recent desenvolupament de l'escola de masses, fet que es produeix amb el *boom* turístic, i la capacitat del mercat de treball de generar oferta per a joves, sense una qualificació important. Es tracta d'un fet preocupant, ja que no solament les Illes Balears presenten, juntament amb Melilla, el percentatge més baix de població de setze i disset anys matriculats en educació secundària postobligatòria, sinó que Espanya presenta un dels percentatges més baixos de població de vint a vint-i-quatre anys que almenys ha assolit el nivell de la segona etapa d'educació secundària superior entre els països de la Unió Europea, malgrat l'evolució positiva dels darrers anys i del nivell del qual es partia. Es tracta d'una dada preocupant per a les Illes Balears, ja que, malgrat els avenços en les darreres dècades, encara ens trobam en una situació prou delicada no solament des de la perspectiva quantitativa, sinó també des de la perspectiva comparativa. En aquest context, la crisi econòmica suposa, entre altres conseqüències, l'increment del nombre de persones que tornen als estudis, a causa de l'atur existent. Aquest increment es produeix en relació amb l'ESO, la formació professional o la Universitat. Tanmateix, aquest aspecte positiu té, també, un aspecte preocupant: per una part, el dubte sobre si aquest increment d'alumnes també implicarà un increment dels recursos econòmics i humans dedicats a l'educació i, per altra part, si el sistema productiu serà capaç d'integrar aquests alumnes més formats i educats.

¹ Calero, J. (2006): *Desigualdades tras la educación obligatoria: nuevas tendencias*. Madrid: Fundación Alternativas.

Finalment, a aquestes característiques analitzades –increment de l'escolarització obligatòria, important percentatge de fracàs escolar, importants elements de dualització escolar i social, baixa taxa d'escolarització postobligatòria, problemes estructurals significatius del sistema universitari de les Illes Balears, etc.– cal afegir-hi un tema que consideram important: la sobreeducació com a característica de la nostra societat. Efectivament, és capaç la nostra societat d'absorbir, de manera raonable, els productes educatius, sobretot els universitaris? Es tracta d'un tema complex i difícil, però que cal tenir en compte quan hom parla del paper dels titulats dins la nostra societat. No hi ha cap dubte que és impossible una relació absoluta entre l'educació universitària i el mercat de treball i, a més, cal tenir en compte que la sobreeducació serà una de les característiques de la nostra societat. Però la societat de les Illes Balears, d'acord amb la seva estructura econòmica i productiva i amb la necessitat de canviar aspectes del model existent, necessita no solament utilitzar adequadament els titulats existents, sinó planificar adequadament les titulacions a implantar, en el context de la convergència universitària europea, des d'una perspectiva de la polivalència i de la flexibilitat. En qualsevol cas, la sobreeducació cal que sigui analitzada, també, en un sentit positiu, ja que resulta necessari tenir persones formades per donar resposta a la societat del coneixement. Tanmateix, l'actual situació de crisi econòmica pot provocar un augment de la sobreeducació, a causa d'un mercat de treball aturat i de l'increment del nombre d'estudiants a nivell de l'ESO, de la formació professional o de la Universitat. Això implica, a més, que les Illes Balears siguin capaces de posar en marxa un procés de canvis progressius en el model econòmic que puguin tendir a la millora de la productivitat o de la innovació, si volem ésser capaços d'integrar la mà d'obra qualificada.

Efectivament, tal com s'ha plantejat anteriorment, ens trobam davant una situació en la qual coexisteixen debilitats i fortaleces, aspectes positius i aspectes negatius, èxits i fracassos, oportunitats i debilitats, una progressiva conscienciació social i empresarial sobre la importància de l'educació, malgrat la lentitud del procés; una situació que posa de manifest la necessitat de donar impuls a les polítiques educatives des de les institucions, però també des de la societat civil, des de la ciutadania, des de l'empresariat. Voluntat, recursos, lideratge, projectes clars, etc. són condicions necessàries per possibilitar la integració de les Illes Balears dins la societat del coneixement, de la recerca i de la innovació.

En aquest context, són diverses les veus, els informes i les declaracions que estan posant de manifest que el model de creixement i de desenvolupament actual de les Illes Balears comença a presentar signes i evidències del seu esgotament, tant des de la perspectiva econòmica i turística com des de la perspectiva ambiental i territorial. Fins i tot el prestigiós diari *Le Monde*, en un informe econòmic de fa un temps, va assenyalar l'èxit conjuntural del model econòmic i turístic de les Illes Balears, però va posar de manifest l'absència d'una alternativa viable amb vista als propers anys.

A aquesta realitat se li ha d'afegir el fet que el grau de desenvolupament de l'estat i de la societat del benestar a les Illes Balears es caracteritza per un dèficit i per unes contradiccions sobre les quals cal analitzar i reflexionar d'una manera seriosa i rigorosa. Les dades i els fets que sobre aquesta realitat constatam resulten prou simptomàtics d'una situació perillosa i preocupant i que ens pot dur a una situació social conflictiva i amb tendència a la desvertebració, si no es prenen mesures que vagin més enllà de les conjuntures.

Efectivament, si hom analitza l'estat de les pensions i dels serveis i recursos per a la gent gran, els recursos sanitaris existents o la despesa sanitària per habitant, les dades sobre la qualitat en el

treball, la mitjana dels salaris, el nombre i les característiques dels contractes temporals, la incapacitat progressiva del sistema per absorbir tota la mà d'obra que es vol incorporar al mercat de treball, la disminució dels fixos-discontinus, la baixa qualificació professional dels treballadors o l'augment de les situacions d'exclusió social i la manca de recursos per donar resposta a les necessitats i a les demandes que l'allau immigratòria dels darrers anys està plantejant, etc., podem posar de manifest no solament els dèficits socials de les Illes Balears, sinó també la necessitat de desenvolupar unes polítiques estructurals de benestar social si es vol una societat cohesionada.

Si tots els experts plantegen que el futur i el present passen per una inversió real en capital humà, per una aposta per la societat del coneixement, el futur econòmic, turístic i ambiental de les Illes Balears resulta, en funció d'aquestes dades sobre l'estat de l'educació, molt preocupant. I el canvi d'aquesta tendència no pot basar-se solament en el fet que el Govern central participi en la construcció de noves infraestructures educatives, sinó que passa per un canvi real del model de finançament de les Illes Balears –bàsic per seguir creixent de manera sostenible, per seguir essent solidaris, per desenvolupar polítiques de benestar social i per no perdre el tren del futur–, que possibiliti la construcció real d'un sistema educatiu públic, equitatiu i de qualitat.

Però també passa, i això resulta encara més difícil, per canviar les actituds socials i individuals de la ciutadania de les Illes Balears, dels empresaris, dels dirigents polítics i socials, de les famílies i dels estudiants sobre la necessitat de la formació i de l'educació, passa per no posar en marxa falsos debats que ens desvien dels autèntics problemes i preocupacions; passa, en definitiva, per posar els fonaments d'una nova etapa del model turístic i econòmic que se'ns està esgotant. Però canviar les actituds, els tarannàs, les escales de valors, les prioritats socials i individuals... no es pot fer mitjançant lleis o decrets. En aquest aspecte, els lideratges i les pràctiques institucionals, polítiques, empresarials, socials i turístiques o la renúncia al curt termini són fonamentals. Si no som capaços de canviar la tendència actual de les Illes Balears i fer una aposta real i decidida per la sostenibilitat econòmica, ambiental i social, tenim tots els números per morir d'èxit. Tanmateix, el canvi envers una qualitat total del nostre model econòmic turístic i territorial necessita, en qualsevol cas, una ciutadania educada, formada i preparada i una societat fortament cohesionada. Estam en el camí? Hi som a temps? O haurem de morir, abans, d'èxit?

Així doncs, l'educació, si vol ésser un instrument fonamental en la construcció de la societat del coneixement de les Illes Balears, no solament necessita reformes profundes, sinó també la incardinació d'aquestes amb les que es poden i s'han de dur a terme a l'àmbit econòmic, turístic, industrial, territorial o polític. Sense un esforç global, el coneixement i les Illes Balears tindran, de facto, gairebé una relació impossible.

2. APROXIMACIÓ A LA REALITAT EDUCATIVA ACTUAL DE LES ILLES BALEARS: ELEMENTS I INDICADORS PER A L'ANÀLISI I LA REFLEXIÓ

Però, de la constatació d'aquesta realitat social de la qual parlàvem anteriorment, el que en la meua opinió resulta més preocupant és l'anàlisi sobre l'estat de l'educació a les Illes Balears i les dificultats per resoldre els problemes estructurals del nostre sistema educatiu, amb tot el que aquest fet pot tenir per poder afrontar els reptes d'un futur que ja és aquí. Efectivament, l'anàlisi de l'estat

de l'educació mitjançant una sèrie d'indicadors resulta realment preocupant, malgrat els esforços dels darrers anys: baixa despesa pública en educació; taxa prou alta de fracàs escolar; dèficits de places escolars i increment de les ràtios; baix nombre d'estudiants d'educació postobligatòria en el batxillerat i la formació professional; baixa taxa d'estudiants universitaris; problemes reals per a l'acollida i l'escolarització dels fills dels immigrants; tendència a la dualització escola pública/escola privada i progressiva imatge de l'educació pública, per part de sectors de classe mitjana i de professionals, com un escola de pobres, d'immigrants i conflictiva; baixa inversió en recerca, desenvolupament i innovació, i escassa presència del sector privat en aquesta; poca consideració social en relació amb la formació; ineficient i ineficaç inversió realitzada en la formació ocupacional...

Tot i que, al llarg dels diversos articles i treballs del present *Anuari de l'Educació*, es fa una anàlisi sobre diversos aspectes del sistema educatiu de les Illes Balears, en aquesta introducció volem analitzar els aspectes més significatius que defineixen l'estat actual de l'educació a la nostra comunitat autònoma.² Així, d'entrada, podem caracteritzar els aspectes més assenyalats de l'educació balear:

- 1) Cal constatar que continua l'increment progressiu de la matrícula dels darrers anys; així, al curs 2010-2011 es registra un increment de la matrícula a tots els ensenyaments no universitaris de règim general obligatori i no obligatori (infantil, batxillerat i cicles formatius).
- 2) Aquest augment es relaciona directament amb les altes taxes de matriculació d'alumnat estranger. L'escolarització de l'alumnat estranger procedent de diferents països al conjunt de l'Estat, i especialment a les Illes Balears, és un fenomen que ha tingut i té importants i significatives conseqüències en el conjunt del sistema escolar, tant des d'una macroperspectiva com des d'una perspectiva de centre. Aquest fenomen té una evolució envers l'estabilització de la població escolar immigrant a les escoles de les Illes Balears.
- 3) En aquest mateix sentit, cal assenyalar que els percentatges d'escolarització d'alumnat estranger en els diferents nivells educatius són els següents: 11,4% a educació infantil; 16,7% a educació primària; 19,7% a educació secundària obligatòria; 11,3% a batxillerat; 17,9% a formació professional i 10,9% als ensenyaments de règim especial. Aquests percentatges són molt significatius pel que fa a la relació entre l'escola pública i l'escola concertada, ja que, mentre l'escola pública escolaritza el 81% d'aquest alumnat, l'escola concertada n'escolaritza un 19%. En aquest sentit, cal assenyalar que el percentatge d'alumnat estranger als centres públics de les Illes Balears ens situa, per comunitats autònomes, en el primer lloc de l'Estat.
- 4) En relació amb les universitats presents a les Illes Balears (UIB, UNED i UOC), aquestes han augmentat el nombre d'alumnes en un context d'intensa reforma per adaptar-se a l'espai europeu d'educació superior. Aquest increment s'ha d'explicar per la situació de dificultat d'accés al mercat de treball per als joves de les Illes Balears, fet que motiva la inversió en processos de formació de llarga durada. A més, s'observa una reducció de les transferències nominatives per estudiant, és a dir, una reducció real dels ingressos aportats per l'Administració. Aquests

² Vegeu, en aquest sentit, dos documents bàsics: a) IAQSE (2011): Indicadors del sistema educatiu de les Illes Balears. Palma: Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears; b) Ministeri d'Educació (2010): Sistema estatal de indicadors de educació. Edició 2010. Madrid. Ministeri d'Educació.

tres processos complementaris (reforma dels plans d'estudis i els ensenyaments, increment de l'alumnat i reducció pressupostària) poden posar en risc la millora de la qualitat dels nivells superiors de formació.

- 5) Les taxes d'escolarització a les diverses etapes educatives de les Illes Balears presenten les característiques següents: a) baixa escolarització en el primer cicle d'educació infantil; b) escolarització de gairebé el 90% en el segon cicle d'educació infantil; c) escolarització gairebé del 100% en educació primària i secundària; d) importants taxes d'escolarització en educació secundària postobligatòria, importants en el batxillerat i menys importants en cicles formatius de grau mitjà o grau superior.
- 6) Les Illes Balears són una de les comunitats autònomes d'Espanya en què la presència de l'escola privada concertada té un pes més important i significatiu. Així, cal constatar que, a l'educació infantil i a l'educació primària, la presència de la privada concertada, el curs 2009-10, és del 31,1% i del 33,9%, respectivament. A l'educació especial arriba al 66,5%; a l'ESO arriba al 35,6% i al batxillerat és del 21,4%, mentre que a la formació professional de grau mitjà és del 10,8% i a la de grau superior, del 4,1%. Per tant, és evident que les Illes Balears tenen en els nivells obligatoris una presència molt clara de l'ensenyança privada-concertada. Es tracta d'un fet que cal considerar a l'hora de definir la política educativa a dur a terme i la concepció que es té sobre l'escola concertada com a servei públic.
- 7) En aquest sentit, cal assenyalar que les Illes Balears estan, en relació amb la presència de l'escola pública, per sota de la mitjana estatal. Des d'aquesta perspectiva, hem d'assenyalar que durant la darrera dècada l'evolució d'aquesta variable presenta les característiques següents: a) a l'educació infantil s'ha incrementat la presència de l'escola pública; b) a l'educació primària també s'observa un increment del pes de l'escola pública; c) aquest increment també es dona a l'educació secundària; d) al batxillerat cal assenyalar que la presència de l'educació pública disminueix de manera important; e) a la formació professional, tant de grau mitjà com de grau superior, també es dona un increment de la presència de l'escola pública; f) finalment, a l'educació especial, malgrat el paper predominant de l'escola privada, cal assenyalar l'increment de la presència de l'escola pública. Per tant, és evident que, durant aquesta primera dècada del segle XXI, l'increment del pes de l'escola pública a les Illes Balears és una evidència clara i manifesta.
- 8) Una altra dada significativa no solament per analitzar la realitat educativa de les Balears, sinó també pel que fa a l'actitud de la societat illenca en relació amb la importància de l'educació és, sense cap dubte, l'anàlisi de l'esperança de vida escolar dels estudiants de les Illes Balears (entenen per esperança de vida escolar el nombre mitjà d'anys de permanència previsible en el sistema educatiu d'un estudiant de sis anys, inclosos els estudis universitaris). Així, en aquest sentit, cal assenyalar que, al curs 2009-2010, l'esperança de vida escolar a les Illes Balears és de tretze anys i es manté estable, amb petites oscil·lacions, durant tota la dècada del 2000 al 2010. Des d'aquesta perspectiva, cal constatar que les Illes Balears són la comunitat autònoma d'Espanya amb una esperança de vida escolar més baixa; en aquest aspecte cal destacar que la mitjana espanyola és de 14,6 anys i el País Basc és la comunitat que presenta l'esperança de vida més alta, amb 15,5 anys. Es tracta d'una dada que demostra de manera clara la realitat de l'educació balear i l'actitud de la societat illenca

en relació amb l'educació. Per tant, és evident que cal incrementar els anys que els estudiants de les Illes Balears romanen dins el sistema educatiu i fer un treball educatiu que impossibiliti tant el fracàs com l'abandonament escolar. La modernització de la societat illenca passa per la modernització del sistema educatiu, tant en quantitat com en qualitat.

- 9) Una altra dada interessant per comprendre la realitat educativa de les Illes Balears es refereix a les taxes netes d'escolarització en els nivells no obligatoris. Així, cal assenyalar que el curs 2009-2010 les taxes netes d'escolarització a l'educació infantil a les Balears presenten les característiques següents segons l'edat dels infants: a) menys d'un any: 5,4%; un any: 19%; dos anys: 27,5%; tres anys: 89,5%; quatre anys: 86,4%; cinc anys: 88,8%. En aquest sentit, cal assenyalar que, durant la primera dècada del segle XXI, es pot constatar una estabilitat en l'evolució del nombre mitjà d'anys a l'educació infantil: del 3,1 el 2000-2001 al 3,2 el 2009-2010, amb petites oscil·lacions que no són significatives. En tot cas, cal posar de manifest que, en percentatge d'escolarització i per edats entre les comunitats autònomes, es pot dir que les Illes Balears estan per sota de la mitjana estatal entre els zero i els dos anys; així, mentre que a l'Estat el percentatge és del 24,6%, a les Illes Balears és de l'11,8% i són el País Basc, la Comunitat de Madrid, Navarra i Catalunya les comunitats que tenen un percentatge d'escolarització més alt. Entre la població infantil de tres anys, les Illes Balears també estan per sota de la mitjana estatal, ja que a les Illes Balears el percentatge és del 85%, mentre que a l'Estat és del 98%. Entre la població infantil de quatre anys, el percentatge de les Illes, amb un 88,1%, també està per sota del 99,4% de la mitjana estatal. Finalment, en la població infantil de cinc anys, cal esmentar que les Illes Balears estan per sota de la mitjana estatal, amb un 93,4% i 99,4%, respectivament. Tot i que les Illes Balears presenten en els darrers anys una política educativa en educació infantil molt interessant en tots els aspectes (places d'escolarització i qualitat), cal posar de manifest, per entendre les xifres abans esmentades, que la demografia de les Illes Balears ha sofert un canvi molt important amb un increment de la població a tots els nivells; fins i tot, cal assenyalar que la immigració escolar que ha afectat l'educació obligatòria ha suposat un increment de la població escolaritzable, que ha afectat l'educació infantil, tant des de la perspectiva de l'escolarització com des de la perspectiva de les places a posar en marxa. La manca de recursos econòmics és, juntament amb l'increment de la població escolaritzable, una explicació al fet que la taxa d'escolarització de l'educació infantil, en els diversos anys, estigui per sota de la mitjana espanyola.
- 10) En aquest mateix aspecte de les taxes d'escolarització en els nivells no obligatoris, cal assenyalar les que fan referència a l'educació secundària postobligatòria (setze, disset i divuit anys); així, en aquest aspecte, les dades posen de manifest que les Illes Balears són la comunitat autònoma espanyola amb la taxa d'escolarització més baixa, durant el curs 2008-2009, amb un percentatge del 81,7% (setze anys), del 63,2% (disset anys) i del 41,4% (divuit anys), mentre que la mitjana espanyola és del 92,4% (setze anys), del 77,7% (disset anys) i del 63% (divuit anys). En aquest sentit, cal assenyalar que, durant la primera dècada del segle XXI, els percentatges d'escolarització es mantenen estables. Així doncs, resulta prou significativa la realitat d'aquestes xifres des de la perspectiva de la importància que té l'educació per a la població de les Illes Balears; aquest fet, en qualsevol cas, s'ha de posar en relació amb les taxes de fracàs escolar i d'abandonament escolar i amb les facilitats per poder accedir al mercat de treball. Un fet que la crisi econòmica actual alentirà de manera significativa.

- 11) Una altra dada que contribueix a conèixer la situació de l'educació a les Illes Balears des d'una perspectiva qualitativa és l'anàlisi del nombre mitjà d'alumnes per grup i ensenyament. En aquest sentit, les dades del nostre sistema educatiu resulten prou significatives en tota una sèrie d'aspectes en el curs 2009-2010: a) al primer cicle d'educació infantil, el nombre mitjà és de 12,9; mentre que al segon cicle és de 23,6; una xifra que podem considerar alta en una etapa com l'educació infantil; b) a l'educació primària, la ràtio és de 22,8 alumnes per professor; una xifra que podem considerar; d'entrada, adequada, al marge del tipus d'alumnat que es pugui tenir; c) a l'educació especial, la ràtio és de 3,5 alumnes per professor; tot i que es tracta d'una xifra baixa, cal tenir en compte que caldria analitzar el tipus de problemàtica a què es dona resposta per poder tenir una visió global i comprensiva de la qüestió analitzada; d) a l'ESO la ràtio d'alumnes per grup és de 24,3, si bé es tracta d'una dada no gaire alta, cal tenir en compte que a l'ESO és on es troba la problemàtica educativa més important del sistema educatiu; e) al batxillerat el nombre mitjà d'alumnes per grup és de 23,7; una dada que considerem adequada; f) a la formació professional, tant la de grau mitjà com la de grau superior, la ràtio és de 16,2 i de 12,7 respectivament; en aquest sentit, cal tenir en compte que, si bé es tracta d'una dada baixa, no podem deixar de tenir en compte que aquest tipus d'ensenyament necessita una ràtio baixa. En aquest context, cal assenyalar que a tots els nivells analitzats la ràtio del nombre mitjà d'alumnes per grup és superior als centres privats en relació amb els centres públics, amb diferències significatives: per exemple, a primària la diferència és d'uns quatre alumnes; a l'ESO la diferència és d'uns tres alumnes i al batxillerat, d'uns dos alumnes. Així mateix, cal assenyalar que les Illes Balears tenen un nombre mitjà d'alumnes per grup superior que a l'Estat al segon cicle d'educació infantil, a l'educació primària o a l'ESO. Per altra part, al batxillerat, a la formació de grau mitjà i a la de grau superior o a l'educació especial, el nombre mitjà és superior a l'àmbit estatal: en aquest sentit, cal tenir en compte que a les Illes Balears aquests nivells d'escolarització presenten unes taxes d'escolarització més baixes que la mitjana espanyola.
- 12) En aquesta perspectiva, el nombre mitjà d'alumnes per professor és, també, una altra dada que cal considerar tant des d'una perspectiva quantitativa com qualitativa. En aquest sentit, cal tenir en compte que és un indicador complementari del nombre d'alumnes per grup. Així, en aquest sentit, les dades presenten les característiques següents en el curs 2009-2010: a) Globalment, el nombre mitjà d'alumnes per professor és de 10,6; als centres d'educació infantil és de 9,6; als centres d'educació primària, de 12,4; als centres d'educació primària i ESO, de 13,1; als centres d'ESO, batxillerat i CF, de 7,6 i als centres d'educació primària, ESO, batxillerat i CF, de 15,1. Per tant, podem afirmar que es tracta de ràtios que podem considerar baixes, malgrat que caldria analitzar la distribució d'aquestes ràtios en funció dels centres i de les zones. b) Una dada que considerem significativa és que les ràtios professor/alumnes són més altes als centres privats que als centres públics; en aquest sentit cal posar de manifest que, globalment, el nombre mitjà d'alumnes per professor és de 9,6 als centres públics i de 13,2 als centres privats: una diferència significativa; i el mateix podem dir a l'educació infantil i a l'educació primària, a l'ESO, al batxillerat o a la formació professional de grau mitjà o superior les ràtios són més altes als centres privats. c) Una altra dada, també important, és la comparació d'aquesta dada a l'àmbit estatal i al de les Illes Balears: des d'una perspectiva global, cal assenyalar que el nombre mitjà d'alumnes és més alt al conjunt d'Espanya que a les Illes Balears, amb una diferència de 0,7 dècimes. Per tant, podem constatar una similitud en els diversos nivells educatius en

relació amb aquesta dada entre la mitjana espanyola i la mitjana illenca. d) Amb tot, durant els primers deu anys del segle XXI a les Illes Balears, cal parlar d'una disminució a tots els centres públics i privats de les Illes Balears. e) Finalment, cal esmentar que, si es comparen les diverses comunitats autònomes, les Illes Balears estan per sota de la mitjana estatal. Per tant, tot i que les dades són generals, s'ha de dir que les xifres analitzades posen de manifest que les Illes Balears presenten, en aquest aspecte, unes dades que podem considerar, d'entrada, positives, amb tots els matisos que cal fer en funció del tipus de centre, de les zones on s'ubiquen aquests centres, de la diversitat existent, etc.

- 13) Una de les qüestions que sempre es planteja quan es parla de l'educació i de les polítiques educatives és la qüestió pressupostària. Així, en aquesta perspectiva, hem de fer constar, segons dades de la Conselleria d'Educació i Cultura del Govern de les Illes Balears, que el percentatge del PIB dedicat a educació era l'any 2008 del 3,1%, mentre que l'any 2000 era del 2,5%. Per tant, hi ha hagut un increment progressiu dels diners dedicats a l'educació en relació amb el PIB general de la Comunitat Autònoma de les Illes Balears. En aquest sentit, cal dir que la nostra és de les comunitats autònomes que menys percentatge del PIB dedica a l'educació; per exemple, només la comunitat autònoma de Madrid està per davall el PIB educatiu de les Illes Balears. Unes dades, doncs, per reflexionar. Dins aquest mateix context, s'ha d'assenyalar que el percentatge de la despesa pública dedicat a l'educació, una vegada liquidats els pressupostos de la CAIB, era l'any 2008 del 22,4%. Un percentatge important, però, de fet, insuficient, d'acord amb les necessitats i demandes de l'educació balear. Una altra dada a tenir en compte quan parlem de la despesa o de la inversió pública dedicada a l'educació és la que fa referència a la distribució d'aquesta despesa en l'educació no universitària i l'educació universitària: en aquest aspecte cal assenyalar que a les Illes Balears aquesta proporció és la següent l'any 2008: 88,5% a l'educació no universitària i 11% a l'educació universitària; les Illes Balears varen ser la comunitat autònoma espanyola que més dedicà a l'ensenyament no universitari i menys a l'universitari. Així mateix, cal dir que, d'acord amb les característiques educatives de les Illes Balears, la nostra comunitat és, després del País Basc i Navarra, la que dedica més diners a l'escola concertada, una despesa que arriba al 18,1% del total de la Conselleria d'Educació. Es tracta, doncs, d'una dada que explica la relació entre l'escola pública i l'escola concertada a les Illes Balears. Finalment, hem de manifestar que la despesa pública per alumne i per comunitat autònoma ens dona un resultat significatiu, en què la despesa per alumne de les Illes Balears l'any 2008 (5.721 €) estava per damunt la mitjana estatal (5.539 €), de manera que les Balears eren la vuitena comunitat autònoma espanyola en relació amb aquest indicador. En aquest mateix context, és evident que la despesa pública per alumne escolaritzat en centres públics a les Illes Balears està per damunt de la mitjana espanyola. Per tant, en relació amb la qüestió del pressupost educatiu, cal posar de manifest que les Illes Balears es troben en una situació important, malgrat els problemes de finançament que té l'educació de les Illes Balears.
- 14) Una altra dada important és la idoneïtat en l'edat de l'alumnat, és a dir, el percentatge d'alumnat que es troba matriculat en el curs o cursos teòrics corresponents a la seva edat. En aquest sentit, cal assenyalar que, durant el curs 2008-2009, els percentatges d'idoneïtat són els següents: 90,4% als vuit anys i 53,2% als quinze anys, i la taxa d'idoneïtat és més alta entre l'alumnat de sexe femení que el de sexe masculí. Finalment, s'ha de posar de manifest que la taxa d'idoneïtat

a les Illes Balears és, durant el curs 2008-2009, més baixa que la que es dona a l'Estat espanyol, amb unes diferències que conviden a la reflexió.

- 15) Si la qüestió de la idoneïtat ens dona una mirada significativa sobre la realitat qualitativa escolar del rendiment educatiu dels estudiants, el percentatge de repetidors ens dona una visió també important d'aquesta problemàtica educativa. Així, les dades sobre aquest aspecte presenten les característiques següents: a) el percentatge de repetidors és del 6,6% al segon curs de l'educació primària; del 6,4% al quart curs i del 6,9% al sisè curs; mentre que a l'ESO els percentatges són del 16%, del 12,4%, del 13,4% i de l'11,6% al primer, segon, tercer i quart curs, respectivament. b) El percentatge de repetidors és més important tant a l'educació primària com a l'educació secundària. c) L'alumnat de sexe masculí presenta un percentatge de repetició més alt que el de sexe femení a tots els nivells educatius. d) Finalment, cal assenyalar que les Illes Balears presenten, de manera global, un percentatge de repetidors més alt que el que es dona a Espanya.
- 16) El percentatge d'abandonament escolar és, també, una dada significativa per comprendre la realitat educativa de les Illes Balears. Així, en aquest mateix aspecte, cal assenyalar les característiques següents: a) el percentatge global d'abandonament, durant el curs 2009, és del 40,8%, una dada que podem qualificar de molt alta. b) El percentatge d'abandonament escolar és més alt entre els homes que entre les dones. c) El percentatge d'abandonament escolar, durant la dècada dels anys 2000, ha sofert una petita disminució. d) Finalment, cal assenyalar que les Illes Balears, durant l'any 2009, presenten el percentatge més alt d'abandonament escolar en relació amb el conjunt de les comunitats autònomes espanyoles. Aquesta dada ens ajuda a entendre els problemes del sistema educatiu de les Illes Balears.
- 17) En relació amb la repetició de cursos escolars, cal assenyalar que l'OCDE, a partir del darrer informe PISA, considera car i inútil repetir curs. Per aquest organisme, cal revisar aquest sistema i la transferència dels alumnes amb dificultats a escoles especials. A més, els experts mateixos de l'OCDE consideren que la repetició de curs incrementa les desigualtats socials. Això significa que cal fer una reflexió sobre aquesta qüestió i posar en marxa alternatives clares a aquest sistema i això passa per una educació individualitzada i una autonomia més gran dels centres educatius.
- 18) Però si aquestes dades ja són preocupants des d'una perspectiva de l'aprofitament educatiu que fan els estudiants de les Illes Balears, el rendiment educatiu és, també, un factor important per conèixer la realitat educativa d'aquesta comunitat. Així, segons l'avaluació de segon d'ESO feta a tot Espanya a les diverses comunitats autònomes, els resultats han posat de manifest que els estudiants d'ESO de les Illes Balears estan en els darrers llocs de l'Estat en les quatre àrees avaluades en relació amb les competències bàsiques: comunicació lingüística, matemàtiques i ciències. Amb tot, cal assenyalar una sèrie de reflexions: a) en primer lloc, cal posar de manifest la mediocritat dels resultats obtinguts; 2) en segon lloc, cal tenir en compte que la comparació dels resultats de les àrees analitzades posa de manifest que, si bé hi ha diferències entre comunitats autònomes, aquestes no poden considerar-se excessivament significatives. En aquest aspecte, des del Ministeri d'Educació s'ha insistit tant en la preocupació

pels resultats obtinguts com en l'homogeneïtat dels resultats entre comunitats autònomes. És a dir, hi ha diferències entre comunitats, però no són excessives. Les dades són en aquest aspecte les següents: a) Competència lingüística: Navarra, que és la que té la puntuació més alta, té 531 punts, mentre que les Illes Balears en tenen 497; en aquest aspecte, cal tenir en compte que darrere de les Balears podem trobar la Comunitat Valenciana, les Illes Canàries, Galícia, Extremadura, Andalusia, Ceuta i Melilla. b) Competència en matemàtiques: Navarra també és la que té la puntuació més alta, amb 546 punts, mentre que les Balears presenten una puntuació de 494 punts, i darrere hi ha comunitats com la Comunitat Valenciana, Catalunya, Extremadura, Andalusia, Extremadura, Ceuta i Melilla. c) Competència en ciències: Navarra segueix essent la comunitat amb la puntuació més alta, amb 534 punts, mentre que les Balears arriben als 503 punts, i per darrere s'hi troben Extremadura, la Comunitat Valenciana, Andalusia, les Illes Canàries, Melilla i Ceuta. d) Competència en socials: Madrid és la comunitat amb la puntuació més alta, amb 529 punts, mentre que les Balears en tenen 491, i per darrere hi ha les Illes Canàries, Andalusia, Extremadura, Melilla i Ceuta.

- 19) D'aquestes dades podem concloure la necessitat de fer una anàlisi de les causes que ens situen en aquesta posició. En aquest aspecte, cal tenir en compte que seria absurd pensar en una única causa per explicar aquest rendiment. Des d'aquesta perspectiva, cal pensar en diferents factors que expliquen els problemes de rendiment escolar: a) En primer lloc, cal pensar en causes estructurals i històriques, tal com ha plantejat el Dr. Jorge Calero, en relació amb el retard de les Balears en sortir de l'analfabetisme i entrar dins la modernització educativa; un fet que ens ajuda a entendre els problemes històrics que han tingut les Illes en educació, tant des d'una perspectiva objectiva com subjectiva. Cal relacionar aquest retard amb el retard en el procés de modernització econòmica i industrial. En tot cas, és una realitat que ens fa coincidir amb comunitats com Andalusia, les Illes Canàries, Extremadura o Múrcia. 2) En segon lloc, hem de fer referència al model econòmic que a partir dels anys seixanta triomfa a les Illes Balears; un model econòmic basat en el turisme i la construcció, que no necessita una mà d'obra qualificada. En aquest sentit, és evident que aquest model no ha fet una aposta per l'educació, per la formació o per la investigació i això ha tingut i té importants conseqüències des de la perspectiva de les expectatives empresarials, socials, econòmiques, familiars i personals per a l'educació. En aquest context, cal posar de manifest que les coincidències en diverses regions de l'arc mediterrani són evidents, com a la Comunitat Valenciana, Catalunya o Múrcia. A més, aquest model econòmic ha implicat el foment de la immigració que a les Illes Balears ha tingut tres moments o aspectes: a) la immigració des de la península; b) la immigració des de països com Alemanya o Anglaterra; i c) la immigració des d'Amèrica del Sud, el nord d'Àfrica o els països de l'est europeu. I això també té importants conseqüències des de la perspectiva educativa, tant en la construcció de centres i la necessitat de personal docent, com des de la perspectiva qualitativa del tractament de la diversitat o del rendiment escolar. En aquest darrer aspecte, cal assenyalar que, segons les dades de la avaluació de l'ESO comentades, els resultats de rendiment entre els nascuts a Espanya i els nascuts fora d'Espanya oscil·la entre els trenta i els quaranta punts. Les Illes Balears són la comunitat autònoma d'Espanya amb la taxa més alta d'estudiants estrangers; és necessari tenir en compte aquest factor. d) El sistema educatiu balear, des dels anys noranta –de manera important– s'ha caracteritzat per la insuficiència de recursos o d'infraestructures i per la inestabilitat escolar des de la perspectiva dels centres

educatius, del personal docent o de les aules. I ja se sap que un sistema educatiu necessita continuïtat, recursos i coherència. e) Les Illes Balears, tal com s'ha dit anteriorment, tenen una important taxa de repetidors i les dades de la avaluació diagnòstica de l'ESO han posat de manifest que els alumnes que han repetit un curs estan, de mitjana, un nivell per davall de la resta dels de segon d'ESO. Això implica replantejar, tal com s'ha dit, la qüestió de les repeticions. f) Un factor per entendre els resultats educatiu és, sense cap dubte, el que fa referència a les expectatives escolars que tenen tant els estudiants o els professors com les famílies. Es tracta d'un tema important, ja que el que pensen o el que fan les famílies és, en aquest aspecte, important per al rendiment. I sobre aquest aspecte cal incidir a l'hora de plantejar les solucions. g) Els estudis realitzats sobre el rendiment educatiu han posat de manifest les diferències entre centres en funció de la seva titularitat, composició, mida, ubicació o l'existència d'un projecte educatiu coherent o d'un equip directiu i docent estable: en aquest aspecte és evident que el rendiment educatiu s'ha de concretar en funció dels centres, que és, per altra part, l'única base per poder resoldre els diversos problemes existents, amb la implicació de tota la comunitat educativa i amb els canvis que la millora del rendiment educatiu necessita. Per tant, l'aposta per l'autonomia dels centres, la professionalització del sistema educatiu o l'avaluació educativa són condicions necessàries, malgrat que siguin insuficients, per millorar aquest rendiment educatiu. h) Cal millorar la formació inicial i la formació permanent del professorat en els aspectes que siguin clau per a la millora del rendiment educatiu; en aquest sentit, cal prioritzar les àrees que necessiten una millora docent de formació o de metodologia: ens referim a la qüestió de les llengües, sobretot de les llengües estrangeres, a la qüestió tecnològica o a la qüestió directiva. i) Cal responsabilitzar, també, els alumnes i les seves famílies sobre el seu paper en la millora del rendiment educatiu; aquesta em sembla una qüestió sobre la qual cal treballar, tant des de l'Administració com des de les AMIPA, els centres o la societat mateixa, de manera constant. j) Aquest tema també necessita una reflexió i una actuació clares sobre la qüestió de la diversitat a les aules; en aquest aspecte, a més de dur a terme una distribució diferent de la diversitat educativa, cal fer referència a la formació del professorat, a la millora de les ràtios, a l'existència de metodologies contrastades, etc. k) Finalment, es necessita un esforç del conjunt de la comunitat educativa per ésser més eficaç o més eficient en la gestió dels recursos, però, sobretot, es necessita una implicació de tota la societat i de tota l'Administració en la millora de l'educació, com a prioritat social.

- 20) Finalment, cal fer una reflexió sobre la qüestió de l'excel·lència educativa; en aquest sentit —a més de rebutjar la utilització simple, interessada i superficial d'aquest concepte— cal posar de manifest que les polítiques de suport a l'excel·lència educativa s'han de dur a terme tenint en compte els principis de normalitat, d'equitat educativa i d'integració escolar. Premiar o fomentar l'èxit educatiu, l'excel·lència educativa, és una bona manera de premiar l'esforç o el rendiment educatiu, però això no pot suposar la creació de centres públics d'elitisme educatiu o la separació d'alumnes en funció del rendiment educatiu. L'educació, entre altres funcions, ha de tenir com a objectiu la cohesió o la vertebració social, amb l'existència d'una ciutadania educada i que està en condicions de participar en les decisions socials, polítiques, econòmiques, culturals o educatives, des de la formació o la responsabilitat. El futur de la societat passa per societats equitativament formades amb un nivell educatiu que, malgrat tot, no ha deixat de créixer. Les Illes Balears necessiten donar suport a l'excel·lència educativa però des de l'equitat,

des de la coherència o des de la normalitat; en qualsevol cas, necessitam un sistema educatiu de qualitat, però equitatiu: és l'opció més bona per tenir una societat preparada per afrontar amb responsabilitat, rigor, participació i transparència el seu futur.

3. UNIVERSITAT, BOLONYA I EXCEL·LÈNCIA UNIVERSITÀRIA. UNA REFLEXIÓ SOBRE LA UNIVERSITAT DE LES ILLES BALEARS

No hi ha cap dubte que la universitat espanyola, en general, i la UIB, de manera específica, es troben en una cruïlla important per al seu futur. Efectivament, després d'anys de creixement tant en nombre d'universitats com en universitaris, és el moment de fer una passa endavant, de fer les actuacions necessàries perquè la qualitat i l'excel·lència siguin els objectius universitaris a assolir, a partir de la reflexió, del debat, de la participació i de la voluntat política. Efectivament, la universitat espanyola necessita una important reconversió i reestructuració que ens posi, a l'àmbit internacional, en el lloc adequat. Així, si hom analitza els diversos rànquings internacionals sobre les universitats, podem assenyalar que no tenim universitats excel·lents, que tenim dues universitats entre les dues-centes universitats més bones del món. I la pregunta –al marge del necessari debat no solament sobre els criteris per realitzar els rànquings universitaris, sinó sobre les característiques que fan que les universitats més bones del món actual siguin nord-americanes i amb una important emergència d'universitats asiàtiques– és: per què les universitats espanyoles no figuren en les primeres posicions dels rànquings: manca de finançament adequat? Model de governança ineficaç i ineficient? Escassa relació amb el món de l'empresa? Estructura de professorat excessivament rígida i poc flexible? Manca de suport polític i financer? Poca visibilitat i suport social? Inexistència d'especialització? Excessiva massificació universitària? Poc desenvolupament de polítiques d'investigació i d'innovació? Actitud i conductes massa poc competitives i competidores a l'àmbit extern? Poca internacionalització universitària? Escassa mobilitat del professorat? Etc.

Efectivament, són moltes les raons que poden explicar la manca de presència d'universitats espanyoles en els primers llocs dels diversos rànquings internacionals; tanmateix, aquesta manca de presència no significa que les universitats espanyoles no hagin tingut, durant aquests anys, una millora contínua en la docència, en la investigació, en la transferència de coneixement, en l'impuls a la innovació, en la visibilitat social, en la seva internacionalització, en la millora de la seva eficàcia i eficiència, en la consecució d'una flexibilitat organitzativa més gran, en la captació de professorat de qualitat, en la millora del seu finançament i del seu autofinançament, etc. I tot això, tenint en compte que la modernització de la universitat espanyola s'ha duit a terme en un temps relativament important i ràpid i amb un nivell d'universalització de l'escolarització universitària impressionant, malgrat la manca de recursos.

Així doncs, és evident que la universitat espanyola necessita fer un esforç important; un esforç que no pot dur a terme sense el suport de les administracions públiques i de la societat espanyola en el seu conjunt, però, sobretot, necessita un esforç propi, un esforç de reestructuració i de responsabilització de les seves pròpies decisions. En aquest sentit, és evident que cal un treball de diferenciació i de singularització universitàries, cal un treball de col·laboració entre les diverses universitats, d'entrada, d'una mateixa comunitat autònoma per fer possible una optimització de

recursos, un acord per reduir titulacions i fer campus especialitzats; cal un treball de transparència més gran en relació amb els seus resultats, el grau d'inserció professional dels seus titulats, el grau d'autofinançament, etc. Cal fer un esforç d'atractament mutu entre la universitat i el món de l'empresa, però mantenint cada un la seva independència per raons de rigor i d'ètica; l'actual crisi econòmica global ha posat de manifest que l'excessiva comunió entre les universitats i el món de les empreses no és bona; és un fet que no és convenient, no és rigorós i no és seriós. L'època del creixement quantitatiu, de la relació d'universitats o de la posada en marxa de titulacions s'ha acabat. S'ha acabat la presa de decisions dels governs autonòmics i de les universitats sense la realització d'estudis de viabilitat i de sostenibilitat futura. Cal una època nova en la qual la qualitat, l'excel·lència, la transferència de coneixements, la responsabilització, la rendició de comptes, etc. siguin els elements definidors de les universitats i de les polítiques universitàries.

En qualsevol cas, necessitam una nova cultura universitària: nou model de «governança» universitària; flexibilitat a tots els nivells; pocs objectius, missions i funcions, però clars i avaluable; enfocament cap a la qualitat i l'excel·lència universitàries; visibilitat davant la societat; confiança de la ciutadania, del món empresarial i del món cultural; rapidesa en la presa de decisions des de la perspectiva de l'eficàcia i de l'eficiència; transparència en la gestió i en els resultats i un nou model de finançament en què l'autofinançament, l'eficiència, els resultats i la responsabilitat seran fonamentals.

Segurament, els resultats dels rànquings universitaris són preocupants per a les universitats espanyoles; però, al marge de la necessitat de reflexionar no solament sobre els indicadors utilitzats i sobre els resultats obtinguts, en què es posen de manifest els punts febles i els punts forts de les universitats, convendria tenir una radiografia universitària d'aquesta realitat per centres, departaments i unitats de recerca. Convendria posar en marxa, d'acord amb els punts febles, actuacions que possibilitassin la millora de les universitats espanyoles, no per una qüestió de rànquings, sinó, i fonamentalment, per una qüestió de servei a la societat, de millora de la qualitat en els seus productes docents, investigadors i de transferència de coneixement, en la seva gestió i en les seves inversions i despeses.

En aquest context, el procés de convergència universitària europea, el pla Bolonya, amb vista a la consecució d'un espai europeu d'ensenyament superior i de recerca, és un bon element per fer una reflexió. Així, en aquest sentit, cal plantejar-se si Bolonya és un factor de canvi o un factor de retard en el procés de construir una universitat europea de qualitat, homologable a nivell intern, competitiva a nivell intern i extern, i reconeguda a l'àmbit universitari per part de la societat dins aquest món global.

En aquesta perspectiva, cal fer-se una pregunta: contribueix el pla Bolonya a la millora de les universitats espanyoles? És l'aplicació que s'està fent la més adequada per aconseguir uns resultats docents, científics i socials més bons? És Bolonya, en definitiva, més un entrebanc que una solució? Les respostes a aquestes i d'altres preguntes no són fàcils, ja que ens trobam, per una part, davant una pluralitat d'opinions contradictòries i, per altra part, ens falta temps per poder fer una anàlisi seriosa i rigorosa. En educació, els resultats cal que s'avaluïn a mitjà i a llarg termini.

Tanmateix, i en la meva opinió, les reflexions sobre la posada en marxa de l'espai europeu d'ensenyament superior són les següents:

- 1) En primer lloc, és evident que la construcció d'una Europa universitària és una bona idea econòmica, política, educativa, tecnològica, social, cultural i de ciutadania. No podem oblidar, en aquest sentit, que la Unió Europea no té cap competència educativa; són els estats els que s'han quedat aquesta competència. Per tant, és evident que aquest pacte universitari és una conseqüència d'una voluntat política per part de tots i això cal que sigui valorat de manera positiva. En aquest aspecte, no podem deixar de considerar que aquest pacte de política universitària va més enllà dels països de la Unió Europea. Així doncs, la primera passa està feta; cal veure com es desenvoluparà aquest procés i quins en seran els resultats.
- 2) El procés d'implantació a Espanya del pla Bolonya ha estat molt lent, contradictori i no ha tingut un lideratge clar. Efectivament, varen haver de passar gairebé deu anys perquè l'aplicació de Bolonya fos una realitat al nostre país. Una realitat, a més, amb decisions problemàtiques i discutibles, com, per exemple, l'aposta per un model de 4 + 1, els graus i els màsters, ja que la majoria de països europeus han apostat per un model de 3 + 2. Tanmateix, la implantació definitiva fou lenta però, també, massa ràpida; és a dir, les decisions finals varen implicar que l'aplicació real s'hagués de dur a terme en pocs cursos.
- 3) La implantació de Bolonya a Espanya s'està duent a terme, a més, en uns moments d'una forta crisi econòmica, amb retalls dels diners dedicats a la Universitat. I tot això passa quan cal dur a terme inversions per fer possible que l'esperit de Bolonya, amb grups petits o mitjans, amb l'aplicació de les tecnologies educatives actuals, amb la realització de tutories, sigui una realitat pedagògica. Per tant, no solament no s'està fent a cost zero, sinó que podem afirmar que amb menys diners. Es tracta, doncs, d'una situació contradictòria quan es parla de qualitat, d'excel·lència, d'homologació amb els països més desenvolupats pel que fa a les universitats. És una situació, en qualsevol cas, que va en la direcció contrària a la que seria necessària per fer possible que les nostres universitats puguin competir amb les universitats més bones del món. Això implicarà, a més, l'aplicació de numerus clausus per fer possible una ensenyança de qualitat i, per tant, la disminució de l'alumnat universitari, i la seva desviació envers la formació professional, una desviació totalment necessària des d'una perspectiva europea, econòmica, educativa i laboral.
- 4) L'aplicació de Bolonya, a més, s'està fent a Espanya amb una excessiva burocratització tant a l'hora de dissenyar els plans d'estudis com a l'hora d'aplicar-los. Necessitam, en aquest sentit, una simplificació dels processos burocràtics, una flexibilització pedagògica que possibiliti que l'esperit universitari no sigui devorat per la burocràcia, pel formalisme pedagògic o per la uniformitat excessiva dels ensenyaments. La Universitat necessita llibertat per créixer, desenvolupar-se i fer un bon producte educatiu. La burocràcia, la rigidesa, la manca de flexibilitat, el formalisme pedagògic i els plantejaments educatius dogmàtics van en contra de la filosofia no solament de Bolonya, sinó també de la Universitat. I, en aquest aspecte, el Ministeri d'Educació, l'ANECA i les agències autonòmiques, les comunitats autònomes i les universitats podem fer un treball important.
- 5) Tal com s'ha dit, l'aplicació de Bolonya s'ha de fer amb una perspectiva de temps i amb tots els indicadors: mobilitat, internacionalització, resultats educatius, satisfacció en els estudiants i professorat, incardinació amb la societat, inserció de titulats universitaris, millora del rendiment

educatiu, millora de l'impacte universitari, etc. Per tant, cal tenir una visió de llarg termini en aquest aspecte.

- 6) En qualsevol cas, és evident que les reformes universitàries a Espanya serien igualment necessàries, malgrat que no existís Bolonya. Però, a més, cal dur a terme més reformes de caràcter estructural, tal com he posat de manifest anteriorment, per fer possible que la universitat espanyola aconseguís la qualitat, l'excel·lència i l'homologació global necessària: finançament, governança, personal docent i investigador, relació amb la societat, paper del Consell Social, etc.

En qualsevol cas, el camí envers l'excel·lència, la qualitat, la competitivitat, l'eficàcia, l'eficiència, la transparència, la responsabilització i la societat no és fàcil; està ple de dificultats i d'entrebancs. En aquest sentit, és interessant tenir en compte les reflexions que va realitzar, a la lliçó inaugural de la Universitat Jaume I de Castelló, el professor Francisco Michavila, catedràtic d'universitat de la Universitat Politècnica de Madrid i director de la Càtedra UNESCO de Política i Gestió Universitària; una lliçó inaugural titulada «Para ser una universidad de excelencia no basta con desearlo». Així, una de les idees bàsiques de la reflexió del professor Michavila és que poques vegades com ara s'ha parlat tant de la universitat, i és necessari construir aquesta nova universitat a partir de la que tenim, no es pot partir de zero, sinó tot el contrari. Un exemple d'aquesta reflexió és una cita del seu discurs:

«Dicho con palabras sencillas, se trata de hacer mejor lo que ya se hace bien y, a la vez, hacer bien otras cosas nuevas. En 1861, William Rogers, fundador del MIT, establecía un criterio básico para la institución naciente: que fuese “un lugar hecho para jóvenes que desearan aplicar los frutos de los descubrimientos científicos a la satisfacción de los deseos humanos”. Los cuatro principios que Rogers establecía hace ciento cincuenta años para la nueva universidad que fundaba en Massachusetts eran: el valor educativo de la aplicación de los conocimientos, la responsabilidad social, el aprendizaje activo y la combinación de la educación profesional con la educación liberal. Lo nuevo sobre lo antiguo, allí también. En los últimos cursos, la *Task Force on Student Life and Learning* ha incorporado nuevos principios que sumar a los anteriores, para el futuro del prestigioso Instituto de Massachusetts: la visión integrada de los valores académicos, de la investigación y de la interacción con la sociedad; la diversidad; y la intensidad, la curiosidad y el entusiasmo como características esenciales de la formación».

En tot cas, cal rebutjar, a l'hora d'analitzar les reformes que es duen a terme, els punts de vista derrotistes, els plantejaments apocalíptics, la falsa idea que «qualsevol temps passat fou millor», la confusió entre els problemes reals d'aplicació i la idea de la convergència europea; sóc dels que creuen que mai la universitat espanyola havia estat en aquesta posició, mai havia aconseguit tants d'objectius, a l'àmbit de docència, d'internacionalització, de producció científica, d'impuls cultural, social o econòmic. Però no ens podem conformar, cal fer més esforços, cal treballar amb més intensitat, cal seguir el camí traçat. I no solament perquè és necessari dur a terme tots els objectius plantejats, sinó perquè val la pena en tots els sentits. Així, i tal com segueix reflexionat el professor Michavila a l'esmentat discurs:

«¿Cómo puede sintetizarse el cambio deseado? Es difícil hacerlo con una sola frase o con una sola idea. La complejidad de lo hasta aquí descrito no permite su simplificación. Acaso, y corriendo el riesgo de caer en ella, podría, a modo de final de mi intervención, mencionar tres factores fundamentales en la implantación de un modelo educativo que facilite el avance de la universidad hacia la excelencia. Éstos son: que exista un colectivo humano, capacitado y motivado, que disponga de suficientes recursos, gestionados eficientemente; que las condiciones en que desarrollen su carrera los profesores los animen a competir internacionalmente, y encauzar sus aspiraciones profesionales; y que los estudiantes asuman, de día en día, responsabilidades crecientes y sean más activos en asuntos relacionados con su formación. La visión del futuro no es única. Por el contrario, es plural. La cuestión esencial es de qué modo pueden sumarse las contribuciones de cada uno, por discrepantes que sean las visiones que tengan. Volviendo a Flaubert, con el que comenzaba mi disertación, hay en *L'education sentimentale*, al final, un diálogo entre Frédéric y su amigo Deslauriers que puede ser adecuado recordarlo aquí. Frédéric atribuía sus males a su conducta alejada de la línea recta, mientras que el otro se lamentaba de su exceso de rectitud. “Yo tenía demasiado de lógico y tú de sentimental”. En la complementariedad de los intereses y las motivaciones, y en el sentido integrador que debe tener el proyecto educativo común, se encuentran poderosas razones para que quien quiera contribuir a la causa colectiva, con su trabajo y su dedicación, tenga cabida. El resto será el azar, las circunstancias y la época en la que nos toca vivir, como decía Gustave Flaubert».

Per tant, si el desig no basta, és evident que sense aquest desig no és possible; és un punt de partida fonamental, però que, tal com s'ha vist, necessita tota una sèrie d'actuacions, accions o polítiques que cal aplicar amb fermesa.

Quina és la realitat de la Universitat de les Illes Balears? Efectivament, no hi ha cap dubte que la construcció d'una societat del coneixement implica una universitat forta, potent, amb lideratge social, amb capacitat de penetració social i econòmica, amb possibilitat de dur a terme l'hegemonia de la política científica, tecnològica i de transferència del coneixement. Per altra part, diversos informes i dades estadístiques, en relació amb les Illes Balears,³ ens donen una sèrie de reflexions que cal definir com a preocupants:

- 1) Les Illes Balears són una de les comunitats autònomes amb una densitat d'estudiants universitaris més baixa.
- 2) Mentre que podem assenyalar l'existència d'un universitari cada 22,7 madrilenys, a les Illes Balears en trobam un entre cada 68,7 persones.
- 3) Les Illes Balears són una de les comunitats amb més poca atracció d'estudiants universitaris.
- 4) Tot i que les Illes Balears són de les comunitats autònomes amb una taxa més baixa d'estudiants universitaris, les darreres dades posen de manifest que el nombre de matriculats universitaris a tot Espanya, menys a les Illes Balears, ha disminuït. Una dada que té una doble lectura:

³ Vegeu els diversos informes de la Fundación CYD sobre les universitats espanyoles des de l'any 2005 fins al 2010: <www.fundacioncyd.org/>.

per una part, que es parteix d'una taxa baixa d'estudiants universitaris i, per altra part, que la crisi econòmica i la pèrdua de dinamisme del mercat balear han possibilitat aquest increment. Un increment, tanmateix, que presenta un problema important: la manca dels recursos econòmics i humans adequats per part de la UIB per fer front a aquest augment d'estudiants universitaris; una situació que està obligant a posar *numerus clausus* a la majoria de les noves titulacions de grau.

- 5) En aquesta mateixa perspectiva de l'increment del nombre d'alumnes, cal assenyalar que la presència relativa de les dones entre els matriculats va tenir lloc a les Balears o a Galícia. A més, una altra dada interessant és que les Illes Balears són, juntament amb les Illes Canàries, Madrid i Catalunya, de les comunitats que tenen un percentatge més alt d'estudiants estrangers matriculats.
- 6) Les Illes Balears són una de les comunitats autònomes espanyoles amb menys contribució a l'ocupació. De tota manera, les dades dels darrers anys apunten a una direcció positiva; així, durant el període comprès entre 2007 i 2010, una etapa de crisi econòmica profunda des de la perspectiva del creixement i del mercat de treball, per comunitats autònomes, i malgrat la tendència general, s'observa a les Illes Balears en l'activitat laboral tant en la taxa d'activitat global com per aquells que han acabat els seus estudis superiors. No podem deixar de tenir en compte que, des que la UIB es va posar en marxa, han sortit de les aules universitàries més de quaranta mil estudiants. En aquest context, la pregunta que ens podem formular és com seria la societat o l'economia balears sense aquesta entrada de titulats superiors dins les empreses, institucions públiques o entitats privades.
- 7) Una perspectiva necessària en l'anàlisi del sistema universitari de les Illes Balears és, sense cap dubte, el seu impacte econòmic. Així, es constata que el sistema universitari de les Illes Balears té poc impacte sobre l'economia balear. De fet, la Universitat a les Illes Balears només repercuteix en un 0,5% del valor afegit brut regional (VAB), mentre que el sistema universitari espanyol hi repercuteix en un 1,3%.
- 8) A tot això se li han d'afegir dues dades importants: per una part, la poca ocupació d'estudiants universitaris per habitant i, per altra part, la poca aportació del sector privat a la UIB des de la perspectiva del recursos econòmics.
- 9) Segons dades de l'any 2008, per comunitats autònomes, la distribució dels ingressos liquidats demostra l'existència de diferències evidents; així, les Illes Balears varen ser la comunitat que va presentar la participació més baixa de transferències corrents, el 48%, mentre que Castella - la Manxa fou la que va tenir la participació més alta, amb un 80,5%.
- 10) Segons dades també de l'any 2008, el finançament net de les universitats públiques fou l'equivalent al 0,9 del PIB; amb tot, cal posar de manifest les diferències entre comunitats autònomes: així, Andalusia, la Comunitat Valenciana i Galícia són les comunitats autònomes amb un grau més alt de suficiència financera, mentre que les Illes Balears, Navarra i la Rioja són les comunitats que tenen una proporció més baixa d'ingressos nets en relació amb el PIB.

- 11) Una altra dada financera de l'any 2008 és la que fa referència al finançament per alumne. Així, les comunitats amb més esforç foren Cantàbria, Castella - la Manxa i Andalusia, mentre que les de menys esforç foren la Rioja, les Illes Balears i Madrid.
- 12) Dins aquest mateix context financer, cal posar de manifest que, segons dades del mateix 2008, les transferències corrents per estudiant matriculat foren més altes a Navarra, el País Basc i Cantàbria, mentre que les universitats d'Extremadura, la Rioja i les Illes Balears foren les que varen tenir menys recursos per part de les seves respectives administracions. Aquesta dada implica que, si correlacionam el PIB regional i les transferències corrents per alumne, les Illes Balears se situen per sota el nivell de renda per habitant.
- 13) Unes dades acadèmiques interessants i significatives fan referència a la qüestió del debat entre universitats generalistes o especialitzades, que en el cas de les Illes Balears és necessari analitzar. Així, hom pot afirmar que la UIB és, d'entrada, una universitat generalista, com no podria ésser d'una altra manera, però si hom analitza els estudis implantats –i al marge que no existeixen titulacions com medicina o estudis adscrits a centres privats– cal afirmar que es tenen els estudis que la societat balear demana: estudis de turisme, d'administració d'empreses o d'economia; estudis de dret o de relacions laborals; estudis d'infermeria, fisioteràpia o psicologia; estudis d'enginyeria informàtica, de telemàtica, d'enginyeria industrial, de la construcció o agroalimentària; estudis de mestre, de pedagogia o d'educació social; estudis de biologia, de química, de bioquímica o de física; o estudis d'humanitats. Podem discutir si alguns estudis són adequats per a l'economia de les Illes Balears, però tant des del vessant econòmic com del benestar social, de la salut, de l'educació, de la cultura, de les humanitats o de les noves tecnologies, podem afirmar que hi ha una relació amb el mercat de treball. Però la universitat també té una funció de ciutadania i una funció cultural que no podem deixar de tenir en compte. Per exemple, en la qüestió de les llengües: cal assenyalar que a la UIB hi ha les titulacions de català, de castellà o d'anglès. Per tant, aquí hi ha un fals debat que, de vegades, no contribueix a generar confiança a la societat de les Illes Balears en relació amb la seva Universitat. Un altre debat fa referència a la necessitat d'una especialització en temes d'investigació en funció del que marca el pla balear d'investigació.
- 14) Tanmateix, i en relació amb aquesta qüestió, cal fer referència a un altre tema interessant que té, també, relació amb el mercat de treball. Ens referim al fet que la UIB és una universitat que ha tingut històricament una especialització en els estudis de cicle curt (diplomatures, enginyeries tècniques o arquitectura tècnica). Aquesta especialització en titulacions de cicle curt implica un esforç per adaptar aquests estudis a l'espai europeu a causa de la seva transformació en estudis de quatre anys. A més, no podem oblidar la funció que desenvolupen les seus de Menorca o d'Eivissa des de la perspectiva de la seva relació amb les necessitats i demandes de la societat balear.
- 15) La Universitat de les Illes Balears fou una de les primeres universitats espanyoles a adaptar els seus estudis a l'espai europeu d'ensenyament superior. I això era important tant des de la perspectiva funcional com des de la perspectiva de la imatge.

- 16) Un altre tema important, des d'una perspectiva acadèmica i de la qualitat, és, sense cap dubte, el que fa referència a la qüestió del professorat. Així, cal tenir en compte que la UIB és la que té més professorat a temps parcial i la que té més contractació temporal. Aquesta dada té efectes des de la perspectiva de poder tenir una plantilla homologable i des de la perspectiva econòmica, ja que aquest fet suposa tenir un professorat més econòmic. Per tant, la Universitat de les Illes Balears és la que presenta una taxa més baixa de professorat permanent que si bé, per una part, pot donar més flexibilitat, per altra part suposa menys cost econòmic i més dificultats per poder aconseguir equips docents més estables tant a la investigació com a la docència. Una dada que cal corregir des de la perspectiva de la qualitat.
- 17) Una altra dada que també és important, des de la perspectiva de la qualitat docent o investigadora és, sense cap dubte, el fet que la UIB ha d'incrementar el percentatge de doctors, tant pel que fa a la lectura de tesis com de professors doctors. Amb tot, el fet de tenir aquest nombre important de professors a temps parcial no afavoreix aquest fet. Per tant, es tracta d'una qüestió que cal abordar en totes les seves dimensions. De tota manera, cal tenir en compte que la UIB és de les universitats amb una proporció de professorat de menys edat, com a universitat jove que és. Es tracta d'un fet que, si es treballa bé, és positiu.
- 18) Un estudi de l'IVIE (Instituto Valenciano de Investigaciones Económicas)⁴ ha analitzat l'impacte econòmic de la UIB amb les seves contribucions socioeconòmiques més significatives. Es tracta, en aquest sentit, d'un estudi que contribueix a tenir una altra imatge de la universitat balear, que posa de manifest les seves aportacions socioeconòmiques, al marge d'altres contribucions de caràcter educatiu, professional, cultural o polític, que cal conèixer per saber el paper que realitza la nostra universitat com a motor socioeconòmic o cultural de la societat balear. Un estudi les conclusions més significatives del qual són les següents: a) L'activitat docent de la UIB contribueix de manera significativa a augmentar el capital humà de la població de les Illes Balears. b) Els universitaris, en general, i els titulats de la UIB en particular, pel fet de gaudir de rendes més altes, tenen més oportunitats per treballar i, per tant, tendeixen a participar en una mesura més gran en el mercat de treball. c) La contribució de la UIB en matèria d'investigació és molt rellevant. d) Una de les externalitats més destacades de la UIB es refereix a l'augment de la recaptació fiscal, associat als impostos més elevats que els individus més qualificats paguen com a conseqüència dels seus ingressos més alts i, també, de les taxes més altes d'ocupació i d'activitat laboral. e) La rendibilitat que obté el Govern de les Illes Balears per invertir en ensenyança superior indica que aquesta és una activitat rendible. Tot això implica, doncs, que l'aportació de la Universitat de les Illes Balears al creixement econòmic i a l'augment de la renda és prou significativa per a les Illes Balears.
- 19) Però si l'impacte econòmic de la UIB és prou important, no ho és menys, malgrat que des d'una altra perspectiva, l'impacte en la investigació que té la UIB mitjançant l'anàlisi de diversos indicadors. Així, d'acord amb l'estudi de l'IVIE, des de 1997 les despeses realitzades en I+D per la UIB han generat capital tecnològic per valor de 194,4 milions d'euros, una xifra que

⁴ IVIE (2011): La contribución socioeconómica de la Universitat de les Illes Balears. Palma: UIB.

representa el 2,8 de tot l'estoc de capital en infraestructures públiques de les Illes Balears, quadruplica l'estoc en capital en productes d'agricultura, ramaderia i pesca i equival a un 39,95% de capital en programari. Però, a més, segons dades sobre diversos estudis d'impacte, s'ha posat de manifest la important i significativa productivitat científica de la UIB. Les dades així ho posen de manifest.

- 20) En aquest sentit de posar de manifest la productivitat científica de qualitat de la UIB és interessant analitzar una sèrie d'estudis que, mitjançant diversos indicadors, així ho ratifiquen d'una manera clara. I tot això, malgrat els problemes de finançament, els problemes que impliquen l'existència d'una plantilla de PDI no consolidada i amb un percentatge de professorat a temps parcial, la manca d'un context social i empresarial adequat per a la investigació o la debilitat de la política d'I+D de les Illes Balears, sobretot si es compara amb altres comunitats autònomes que són un suport per a les universitats del seu territori. Així, i a través d'una sèrie d'indicadors tals com la producció científica, la col·laboració internacional, la qualitat científica com a mitjana o les publicacions en el primer quartil, es posa de manifest que la Universitat de les Illes Balears es troba ben posicionada en el rànquing d'universitats i té uns resultats que posen de manifest la bona qualitat, l'eficàcia i l'eficiència de la UIB i del seu professorat.⁵

Per tant, s'ha de destacar que, des del punt de vista de producció científica, el sistema de les Illes Balears mostra nivells d'eficàcia i qualitat més grans que els de la mitjana espanyola, fet que posa de manifest l'excel·lència i la dedicació dels investigadors aquí radicats. Una voluntat que tenen els investigadors de la UIB, des de fa uns deu anys, amb una sèrie de complements de productivitat científica de caràcter autònom que contribueixen a tenir aquest nivell d'eficàcia, d'eficiència i de qualitat.

I tota aquesta productivitat científica important i significativa es desenvolupa dins un sistema d'I+D petit i desequilibrat. A pesar del notable i continuat esforç efectuat durant els últims anys per l'Administració autònoma, la inversió total en I+D en relació amb la riquesa d'aquesta comunitat segueix representant l'esforç relatiu més baix de totes les comunitats autònomes de l'Estat. El problema principal és que la inversió de l'empresa és proporcionalment molt baixa en comparació amb el que és habitual en països i regions avançats. Per això, l'Administració pública haurà de seguir incrementant els seus esforços, però per disposar d'un sistema suficientment efectiu serà més important que el sector privat assumeixi la seva part de responsabilitat en el foment i l'execució d'activitats científiques i tecnològiques. En aquesta mateixa perspectiva, cal dir que el capital humà en I+D a les Illes Balears és molt escàs; representa prop de la quarta part de la mitjana de l'Estat Espanyol (en investigadors/població activa). Seria per això prioritari incrementar aquest capital, formar i atreure investigadors d'excel·lència, en qualsevol matèria però amb especial èmfasi en les àrees o temàtiques de més interès social, econòmic i cultural per a les Balears. Això requereix una obertura i flexibilitat del

⁵ Vegeu els documents següents: a) Ranking Iberoamericano SIR 2011. SCIMAGO Institucions Rankings. B) Francesc Xavier Grau Vidal (2011): La Universidad Pública Catalana de hoy: Dimensión, eficacia y eficiencia. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili. C) Ranking SCIMAGO 2011. En qualsevol cas, vegeu l'adreça següent: <www.scimagoir.com/>.

sistema més grans, sobretot pel que fa a la UIB. Sembla necessari incrementar la presència en aquesta comunitat dels OPIS dependents de l'Administració central, com una via poc costosa per a la nostra Administració regional d'atracció de recursos econòmics i humans.

El Govern de les Illes Balears, pel seu compte, hauria de potenciar l'aparició i la potenciació de nous centres d'I+D, tant propis com a la UIB. La política d'investigació de la UIB hauria de revisar-se profundament, en el sentit de la creació d'instituts universitaris d'investigació d'excel·lència, capaços de tenir una presència rellevant en l'escenari nacional i internacional; això requereix selecció, decisió i obertura a l'exterior. Per altra banda, l'estructura de funcionament i gestió de la UIB hauria de modificar-se perquè els criteris habituals i generalitzats sobre els quals es basen les polítiques d'I+D+I tinguin el pes necessari i suficient. Entre altres qüestions, seria interessant avançar envers plantilles d'investigadors a temps complet.

Una altra debilitat del sistema d'I+D de les Illes Balears és la falta d'articulació entre el sector públic i el privat, a pesar dels esforços que, just és reconèixer-ho, efectua la UIB mitjançant la Fundació Universitat-Empresa i altres mecanismes, i dels esforços que efectuen de manera habitual altres organismes d'investigació (IEO, IMEDEA, IFISC). En aquest sentit, el sector empresarial té una part no petita de responsabilitat. A més, es requeriria també una diversificació d'actors en el sistema, que està caracteritzat per una enorme preponderància d'un sol actor, la UIB. La riquesa dels sistemes és condició inexcusable, avui, per al seu bon funcionament, amb el grau de sofisticació que l'economia del coneixement exigeix.

En qualsevol cas, és evident que per possibilitar la integració de les Illes Balears dins la societat del coneixement, de la recerca i de la innovació, cal voluntat política, una aposta per l'educació, lideratge, projectes clars, recursos, implicació dels empresaris i de la societat civil, exigència i qualitat. Cal, en definitiva, potenciar els punts forts i treballar amb intensitat els punts febles del nostre sistema d'I+D+I. Dins aquest context, la UIB ha de tenir un paper fonamental i ha de modificar les estructures i les polítiques necessàries, però no ha de ser l'únic paper i el Govern de les Illes Balears ha de tenir una política clara, que compti amb el suport de l'empresariat i d'una societat innovadora.

De totes aquestes dades, podem concloure que la UIB és, malgrat els problemes de joventut, de finançament, del tipus de plantilla, de l'organització interna o del suport empresarial i social, una universitat de qualitat pel que fa a la docència, la investigació i l'impacte socioeconòmic i cultural. Qualsevol mesura del govern que no vagi en la direcció de treballar els punts febles i seguir donant suport als punts forts implicaria una disminució de la qualitat universitària. Una qualitat universitària que necessita canvis en la governança de les universitats espanyoles i canvis interns dins la UIB, d'acord amb els reptes existents des de totes les perspectives universitàries. Una política de més retalls dels que ja ha patit la UIB seria una altra manera de tirar enrere tota la feina realitzada fins al moment. Les dades que s'han exposat són clares: la política universitària i de recerca autonòmica, les respostes de la universitat mateixa i el suport de la societat balear seran claus per aconseguir una Universitat de més qualitat, més europea, més internacional, més incardinada i més visible dins la societat del coneixement, de la recerca i de la innovació.

4. L'ELECCIÓ DE CENTRE: DRETS, MERCAT EDUCATIU I CONTRADICCIONS

Les eleccions del mes de maig d'enguany han suposat un canvi important en el mapa autonòmic espanyol; un canvi que, també, ha tingut conseqüències a les Illes Balears, on el PP ha guanyat les eleccions de manera clara i contundent, amb una majoria absoluta indiscutible. En aquesta perspectiva, el Govern de les Illes Balears, del Partit Popular, ha plantejat, entre d'altres qüestions educatives, per una banda, l'elecció de centres per part dels pares i, per altra part, la lliure elecció de llengua d'ensenyament per part també dels pares; dues propostes que estan generant debats, polèmiques i contradiccions. En aquest sentit, és significatiu que tant el president del Govern, José Ramón Bauzá, com el conseller d'Educació, Rafel Bosch, ja han posat de manifest que la lliure elecció de centre per part dels pares és impossible en un 100%. Es tracta d'una afirmació de sentit comú i que demostra que, de vegades, es fan promeses que tenen, fonamentalment, un caire ideològic més que un plantejament pràctic. La realitat sempre s'encarrega de posar les promeses electorals en el seu lloc i, en aquest cas, el PP ha realitzat una matisació de realisme educatiu de la seva promesa electoral.

Tanmateix, no hi ha cap dubte que, no solament en relació amb la llibertat d'elecció de centre, sinó també en relació amb altres aspectes, les lleis i la lògica del mercat comencen a penetrar, de manera significativa i manifesta, en el si del sistema educatiu, i la llibertat d'elecció de centre n'és el paradigma fonamental; aquesta qüestió ha provocat importants controvèrsies polítiques, ideològiques i educatives, en el marc de les diverses polítiques escolars que s'han desenvolupat per part dels diversos poders públics, sobre el dret a l'educació i sobre la llibertat d'ensenyança. De tota manera, és evident que la qüestió de l'elecció de centre no es pot dissociar de les polítiques existents sobre la igualtat i la diversitat educatives i socials.

Un primer element que condiciona lògicament la possibilitat d'elecció de centre educatiu per part de les famílies és, sense cap dubte, l'existència suficient de places escolars que escolaritzin adequadament la demanda i les necessitats existents, d'acord amb les ràtios que es recomanen en els diversos nivells educatius; així, a les Illes Balears resulta evident que a determinades zones no solament manquen places escolars i que hi ha un problema de massificació a les aules, sinó que el nivell d'elecció de tipus de centre varia en funció dels municipis, de les zones o de les barriades.

Un segon element que resulta fonamental és la relació existent entre el tipus de centre –públic, privat o concertat– i la ubicació geogràfica d'aquests. En aquest sentit, la situació dels centres privats o concertats de les Illes Balears ens dona com a conclusió que existeixen models d'escolarització diferents, en funció de la relació escola pública/escola privada; així, és evident que la presència d'escoles privades i concertades als municipis més petits, a les zones rurals o a les barriades més populars de les Illes Balears és gairebé imperceptible; que les escoles privades i concertades són més presents a Mallorca que a les altres illes; o que aquestes s'ubiquen a les ciutats més importants i a les barriades de més alt nivell econòmic i social. Per tant, la possibilitat d'elecció de centre per a les famílies és desigual en funció del lloc on es viu.

Un tercer element que, també, és important tenir en compte, quan s'analitza la possibilitat d'elecció de centre per part dels usuaris de l'educació, és com es distribueix la diversitat social i educativa que existeix entre els estudiants. Així, i en aquest context, cal assenyalar que les diferències entre

els diversos centres, a més d'altres indicadors, s'estableix, fonamentalment, en funció del tipus d'alumnat que escolaritzen i no s'ha d'oblidar que la manera en què la diversitat es distribueix en els distints centres educatius té molt a veure amb les possibilitats d'aquests centres de desenvolupar la seva tasca educativa.

Per tant, la distribució de la diversitat de l'alumnat entre l'escola pública i l'escola privada-concertada a les Illes Balears constata que l'escola pública escolaritza majoritàriament l'alumnat immigrant, l'alumnat amb dificultats a causa de l'origen socioeconòmic o sociocultural, l'alumnat amb necessitats educatives especials per raons físiques, psíquiques o sensorials als centres ordinaris, els estudiants d'incorporació tardana o els estudiants d'edat no idònia. La realitat d'aquestes dades resulta clau, ja que afecta, per una part, les condicions en què la pràctica educativa es desenvolupa, i per altra part, constitueix un indicador fonamental de l'estat de la igualtat distributiva i de l'equitat educativa i social entre l'educació pública i l'educació privada-concertada a les Illes Balears, i de l'autèntica realitat de la llibertat d'elecció de centre educatiu.

Així doncs, és evident que quan es parla de la llibertat d'elecció de centre educatiu, cal tenir en compte, entre d'altres, aquests condicionants i l'existència de criteris objectius, comuns i equitatius. Els problemes de l'educació no es poden resoldre d'acord amb la lògica del mercat ni es poden reduir a la qüestió de la llibertat d'ensenyança. La recerca de la qualitat –al marge de la necessitat de resoldre els problemes de manca de places– s'ha de realitzar des de la perspectiva de l'equitat educativa i social, si es vol aconseguir una societat cohesionada i equilibrada. Però, per a això, cal una política de suport real a l'escola pública, el desenvolupament d'una nova ordenació entre la xarxa educativa pública i concertada, o la construcció d'una nova cultura d'allò que és públic en educació, amb tot el que aquest fet implicaria.

Per tant, la pregunta que cal fer-se és: qui pot elegir centre? Quins són els condicionants i els factors de diferents tipus que matisen la possibilitat d'elegir? En qualsevol cas, les dades existents a les Illes Balears posen de manifest que gairebé el 90% dels pares poden elegir el centre que volen, d'acord amb els condicionants abans esmentats. No tenir en compte aquests condicionants no solament és enganyar, sinó sobretot fer un plantejament erroni sobre una qüestió que necessita responsabilitat, informació verídica o opcions possibles. No cal crear més problemes amb un tema que no contribueix a millorar la qualitat de l'educació. I aquest ha d'ésser l'objectiu de l'Administració autonòmica –i també de la central, d'acord amb les seves competències o de la seva voluntat política–, dels centres i de la seva direcció, o de tota la comunitat educativa: la millora de la qualitat dels centres, la satisfacció de la comunitat educativa, la millora dels resultats individuals o de centre. L'esforç ha d'anar, fonamentalment, en aquesta direcció. En qualsevol cas, el dret dels pares a elegir el centre de la seva preferència s'ha de protegir, tenint en compte els condicionants existents. No tenir en compte aquests condicionants és crear un problema allà on no n'hi ha, és crear falses expectatives, és fer opcions massa ideologitzades, és no posar els esforços allà on cal. Fins i tot, en aquesta perspectiva, hi ha qui, a les Illes Balears, duu la qüestió de l'elecció de centres a la creació del xec escolar, un plantejament que suposa dur la qüestió del mercat educatiu a una situació extrema, sense tenir en compte, entre d'altres qüestions, el que suposaria de desplanificació escolar, de falsa competència, de burocratització insuportable o d'instabilitat dels centres. En educació cal fer les coses que no suposin crear més problemes dels que ja existeixen.

5. PACTE EDUCATIU: CONFLICTIVITZACIÓ ESCOLAR I IDEOLÒGICA O RESPONSABILITAT SOCIAL I EDUCATIVA

De l'anàlisi realitzada sobre la situació de l'educació a les Illes Balears, hom pot afirmar que ens trobam en una cruïlla; ens trobam davant la necessitat d'abordar en profunditat els problemes més importants del nostre sistema educatiu. Una manera d'abordar els problemes que necessita, clarament, un acord entre totes les forces polítiques, socials i educatives de les Illes Balears. En aquest sentit, podem afirmar, tal com es diu al títol del present article introductor de *l'Anuari de l'Educació de les Illes Balears 2011*, que el camí envers l'èxit o el fracàs educatiu implica abordar les coses o bé des del consens o bé des del conflicte. No s'han d'abordar els problemes de l'educació per crear més problemes dels que existeixen. Només hi ha dues solucions: o conflictivitzam l'educació o cercam el consens educatiu.

Efectivament, és evident que l'educació de les Illes Balears necessita un consens de mínims i d'una prioritització d'objectius, atesos els problemes reals i quotidians que té plantejat el nostre sistema educatiu: la manca d'un adequat finançament educatiu, la solució de la qual no pot dependre de les conjuntures polítiques; la significativa taxa de fracàs escolar, sobretot a l'ESO, necessita mesures plurals, recursos i flexibilitat pedagògica; el baix nivell d'escolarització de les Illes Balears en les etapes no obligatòries (batxillerat, formació professional i Universitat); la construcció d'infraestructures educatives a les zones urbanes i a les zones turístiques de les Illes Balears, a causa, fonamentalment, de l'allau immigratòria; la necessitat de modernitzar els equipaments educatius actuals; la imprescindible informatització educativa dels centres; el tractament adequat i la distribució equitativa de la diversitat social i educativa; la redefinició de les relacions entre l'escola pública i l'escola concertada, a través d'un acord que possibiliti, entre d'altres objectius, l'existència d'una xarxa educativa integrada amb els mateixos drets i deures; l'estabilització i la racionalització de les plantilles de professorat als centres; el desenvolupament total del model lingüístic escolar que possibiliti l'aprenentatge de les dues llengües al final de l'escolarització obligatòria, partint de la situació real del català; l'aposta real per la qualitat de l'educació; la solució dels problemes de convivència a les escoles; la urgent coordinació dels serveis educatius amb els serveis socials; l'aposta real per l'autonomia dels centres i la necessària professionalització de la gestió; la potenciació del paper dels ajuntaments en l'educació; la dotació de serveis educatius complementaris a l'escola pública, etc.

En aquest mateix context de consens, d'aposta per la responsabilitat, per l'altura de mires, per la capacitat de renunciar als màxims per possibilitar l'acord de mínims, cal també una reflexió que redefineixi el que ha d'ésser l'escola pública en unes noves circumstàncies polítiques, ideològiques, econòmiques, socials, culturals, tecnològiques, laborals, familiars o personals. I aquesta redefinició significa prendre decisions en relació amb una sèrie de temes de gran transcendència social i política; em referesc a la necessitat de posar en marxa, dins les escoles públiques, el desenvolupament generalitzat i universal dels serveis que donin resposta a les noves demandes i necessitats socials i educatives actuals, com per exemple les escoles matineres, els serveis de menjador, els serveis extraescolars, el desenvolupament de polítiques de suport educatiu, la redefinició de la jornada i dels horaris escolars, etc. La nova societat actual, les noves relacions familiars, la incorporació de la dona al mercat de treball, la complexitat de la vida urbana actual, etc., obliguen a posar a l'abast de la comunitat educativa totes les prestacions que facin més competitiva i equitativa l'escola pública.

Tanmateix, i des del meu punt de vista, la qüestió essencial per aconseguir una escola pública de qualitat i equitativa és la construcció d'una identitat pedagògica dels centres públics, amb equips docents estables, amb continuïtat educativa, amb la participació real de la comunitat educativa, amb una descentralització municipal escolar real i amb la institucionalització dins la comunitat educativa d'un altre sentit de la cosa pública. Es tracta de possibilitar un escenari educatiu en el qual cada centre escolar, en tant que institució educativa visible i singular, adquireixi un valor essencial i diferencial en detriment de concepcions més rutinàries, homogènies, burocràtiques i uniformes de l'educació.

Per tant, no es tracta, només, d'incrementar els recursos dedicats a l'escola pública o de canviar la normativa existent sobre l'escola concertada –que també és pública–, sinó que cal desenvolupar una altra política educativa, potenciar el sentit de pertinença en el si de l'escola pública per part de la comunitat educativa i transformar la cultura de la cosa pública, no com quelcom oposat a la cosa privada, sinó com un espai per construir i per desenvolupar la societat civil i vertebrar un teixit social potent i format. Així doncs, la consecució d'una educació pública de qualitat i equitativa, passa, entre altres estratègies, per canviar les concepcions, les cultures i les polítiques sobre l'educació com a servei públic; un objectiu complex però imprescindible. És l'hora, també, de la micropolítica escolar, de donar la paraula, la decisió, als centres en tant que instruments fonamentals de millora de l'educació.

Tanmateix, i en relació amb aquesta necessitat de recerca del consens, de la responsabilització educativa, és fonamental no crear problemes que no existeixen. I, en aquest sentit, em referesc a la qüestió de la llengua catalana des de la perspectiva del seu ensenyament als centres de les Illes Balears en els diversos nivells educatius. Així, i d'entrada, cal posar de manifest l'absència de conflictes lingüístics significatius des de la perspectiva social i educativa, al marge d'alguns problemes que poden sorgir per diverses raons de caire pedagògic, lingüístic, social, ideològic o polític. I aquesta és una qüestió clau i fonamental; no podem fer de la llengua catalana, llengua pròpia i oficial de les Illes Balears, un element de conflicte o de confrontació política, ideològica, social o cultural; als problemes importants que té l'ensenyament a les Illes Balears no cal afegir-hi la qüestió de la llengua.

A la «Introducció» de l'*Anuari de l'Educació de les Illes Balears 2010* i sobre aquest tema plantejàvem una sèrie de punts que consider que segueixen essent adequats; aquests punts són els següents: 1) Cal partir de l'objectiu que el procés d'escolarització ha d'aconseguir que els estudiants acabin l'ensenyament obligatori amb el coneixement adequat del català i del castellà. A més, resulta indispensable, d'acord amb la realitat social, econòmica o professional actual, l'aprenentatge, almenys, d'una tercera llengua, especialment l'anglès o l'alemany. En aquest aspecte, cal evitar la confrontació entre el català i el castellà; les llengües no són ni poden ésser instruments de separació; les llengües són instruments de comunicació. I el castellà és una llengua oficial a les Illes Balears i a tot l'Estat, una llengua que no és impròpia, perquè és una llengua de cultura i perquè és una llengua que parlen milions de persones a tot el món. 2) Cal partir, també, d'una realitat difícilment qüestionable: l'ensenyament d'idiomes a Espanya, a les Illes Balears, és realment molt millorable. No solament cal un canvi metodològic que millori l'ensenyament de les llengües, sinó que cal dur a terme, com a objectiu prioritari, una formació del professorat adequada en tots els sentits. Es tracta d'un dels reptes fonamentals del sistema educatiu actual a tots els nivells. 3) El fet que el català sigui la llengua vehicular de l'ensenyament

obligatori no implica que no es puguin fer adaptacions concretes en funció de la composició sociolingüística de les escoles o de les zones. La flexibilitat s'ha de concretar en els centres, que són els qui coneixen la realitat quotidiana, al marge de debats estèrils i inoportuns. L'aprenentatge de les llengües, amb tot, s'ha de fer a partir d'un altre principi: el respecte a la diversitat lingüística dels alumnes, al coneixement que puguin tenir dels idiomes bàsics de l'escola –català i castellà. 4) Cal introduir l'aprenentatge d'una tercera llengua des dels primers nivells educatius, amb una nova metodologia, amb un professorat preparat i amb tots els mitjans que la societat actual té amb les noves tecnologies, com Internet, etc. L'aprenentatge d'idiomes no solament és un requisit per millorar l'educació en general, sinó que és un objectiu bàsic per millorar el futur personal o social. 5) El dret dels pares a elegir la llengua de l'aprenentatge no es pot utilitzar com una arma política per impedir l'existència de projectes pedagògics coherents i lògics. La veu dels pares en l'educació és fonamental, però és més important l'existència d'un projecte educatiu i lingüístic de centre que possibiliti l'aprenentatge al final de l'escolarització obligatòria d'ambdues llengües oficials. 6) El futur de les societats del segle XXI és el multilingüisme; no ésser conscients que les llengües són una riquesa personal, cultural, política, ideològica i econòmica és no entendre el que és i serà la societat del segle XXI.

Tanmateix, seria necessari, tant per a la millora del sistema educatiu com per a la millora de l'ensenyament i l'aprenentatge de les llengües, que aquest tema deixàs d'ésser una batalla política: una batalla política que, al marge dels efectes directes o col·laterals, no contribueix a millorar cap tipus d'aprenentatge; a més, contribueix a fer debats falsos, a dividir la societat, en qüestions sensibles, a fer més caòtica la percepció que té la societat de l'educació. Si el pacte educatiu a les Illes Balears és molt complex, és evident que amb el tema de la llengua la complexitat augmenta per raons electorals evidents o per qüestions de càlculs polítics. En qualsevol cas, el que és evident és que per millorar el rendiment individual o social del nostre sistema educatiu, la qüestió de la llengua catalana, de la llengua castellana o del trilingüisme és bàsica. I per això cal un consens entre els grups polítics, la societat i, sobretot, la comunitat educativa. És una qüestió que té condicionants polítics evidents, però que cal centrar des de l'òptica educativa en funció del tipus de ciutadania que es vol construir a les Illes Balears.

Així doncs, és evident que el pacte educatiu és possible i és necessari. Cal tenir en compte la proposta realitzada pel ministre d'Educació, Ángel Gabilondo; les propostes de les diverses plataformes educatives de les Illes Balears; el document sobre l'escola pública i l'escola concertada impulsat per la Conselleria d'Educació de l'anterior Govern del Pacte; la disposició de la majoria de la comunitat educativa; les actituds positives en els partits polítics, etc. La societat balear i tota la ciutadania ho reclama. Un pacte educatiu, però, que implica tenir en compte dues consideracions importants: per una part, la necessitat de fer un pacte estatal i, per altra part, la necessitat de reforçar la col·laboració i la cooperació entre les comunitats autònomes i el Govern central en matèria d'educació.

Aleshores, cal que es posi fil a l'agulla i siguem capaços de convertir un problema en una possibilitat i una oportunitat de millorar l'educació. És, tal com s'ha dit, el moment de la responsabilitat, és el moment de les decisions rigoroses, és el moment d'apostar pel futur. És el moment d'apostar per l'èxit educatiu de tota la societat de les Illes Balears. Ja no hi ha més excuses, i el temps s'acaba.